

АНДРЕЄВ Д. О.

кандидат юридичних наук,
помічник судді

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2023.3.79>

ПОНЯТТЯ «ПРАВОВА ДОПОМОГА» ТА «ЮРИДИЧНА ДОПОМОГА» ЯК ФУНДАМЕНТАЛЬНІ СКЛАДОВІ ЦІЛІСНОЇ СИСТЕМИ

Стаття досліджує поняття "правова допомога" та "юридична допомога" як основу цілісної системи в сучасному українському суспільстві. Автор виокремлює низку причин, які роблять цю тему надзвичайно актуальною, включаючи зростання правової свідомості громадян, складність законодавства, недоступність юридичних послуг для окремих верств населення, недосконалість системи надання правової допомоги та вплив війни в Україні. Стаття аналізує відмінності між поняттями "правова допомога" та "юридична допомога", розглядає їхні взаємозв'язки та нормативний контекст. Автор наголошує, що "правова допомога" має більш широке значення, охоплюючи не лише надання юридичних послуг, але й інші заходи, спрямовані на захист прав і свобод громадян. Зокрема, до таких заходів відносяться правове інформування, консультації, захист у суді, представництво в державних органах та інші. З іншого боку, "юридична допомога" є вузькішим поняттям, зосередженим переважно на наданні юридичних послуг. Далі стаття розглядає процес надання правової допомоги, пояснюючи, що він базується на встановлених законодавством нормах та реалізується через різноманітні юридичні дії, спрямовані на захист і відновлення прав та свобод громадян. Нарешті, стаття звертається до принципової важливості розуміння взаємозв'язку між правовою та юридичною допомогою, визначаючи їх роль у створенні ефективної системи правової підтримки в Україні. Автор закликає до реформування і вдосконалення існуючої системи, зокрема через збільшення доступності та покращення якості надання правової допомоги, також висловлює свої думки щодо можливих шляхів розвитку системи надання правової допомоги в Україні, зокрема, через вдосконалення законодавства, забезпечення фінансової підтримки для цієї системи та підвищення якості та доступності послуг для всіх верств населення.

Ключові слова: надання правової допомоги, правова допомога, юридична допомога, доступність юридичних послуг, форми юридичної допомоги.

Andreiev D. O. The concepts of “legal aid” and “legal assistance” as fundamental components of an integrated system

The article examines the concepts of “legal aid” and “legal assistance” as the basis of an integral system in modern Ukrainian society. The author identifies a number of reasons that make this topic extremely relevant, including the growth of legal awareness of citizens, the complexity of legislation, the inaccessibility of legal services for certain segments of the population, the imperfection of the legal aid system and the impact of the war in Ukraine. The article analyzes the differences between the concepts of “legal aid” and “legal assistance”, examines their interrelationships and regulatory context. The author emphasizes that “legal aid” has a broader meaning, covering not only the provision of legal services, but also other measures aimed at protecting the rights and freedoms of citizens. In particular, such measures include legal information, consultations, defense in court, representation in

state bodies, and others. On the other hand, "legal aid" is a narrower concept, focused mainly on the provision of legal services. The article goes on to examine the process of providing legal aid, explaining that it is based on the rules established by law and is implemented through various legal actions aimed at protecting and restoring the rights and freedoms of citizens. Finally, the article addresses the fundamental importance of understanding the relationship between legal aid and legal assistance, defining their role in creating an effective legal aid system in Ukraine. The author calls for reforming and improving the existing system, in particular by increasing the accessibility and quality of legal aid, and expresses his views on possible ways to develop the legal aid system in Ukraine, in particular by improving legislation, providing financial support for the system and improving the quality and accessibility of services for all segments of the population.

Key words: *legal aid, legal assistance, legal aid, access to legal services, forms of legal aid.*

Постановка проблеми. В сучасних реаліях важливим є розгляд відмінностей між поняттями "правова допомога" та "юридична допомога" як основи для створення цілісної та ефективної системи надання правової допомоги в Україні. Дослідження спрямоване на виявлення та уточнення концептуальних різниць між цими поняттями, розуміння їхнього впливу на надання правової підтримки в сучасному правовому середовищі України, а також на визначення можливостей для вдосконалення системи надання юридичної допомоги в країні. Важливим є дослідження не лише технічних аспектів відмінностей між поняттями "правова допомога" та "юридична допомога", але й їхніх соціокультурних, економічних та правових наслідків для сучасного українського суспільства. Стаття ставить перед собою завдання проаналізувати роль цих понять у формуванні доступної та ефективної системи правової підтримки для громадян, особливо з урахуванням актуальних викликів, таких як складне законодавство, недостатня доступність юридичних послуг та наслідки війни в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженнями щодо відмінностей та окремих факторів спільності понять "правова допомога" та "юридична допомога" займалися відомі українські вчені, такі як Жуковська О.Л., Гловацький І.Ю., Гончаренко С.В., Варфоломеева Т.В., Грошевий Ю.М., Яновська О.Г., Гусарев С.Д., Савицький В.М., Святоцький О.Д., Зашляпін Л.О., Зейкан Я.П., Ларін О.М., Лупинська П.А., Маляренко В.Т., Маркуш М.А., Колпаков В.К., Литвин О.П. та інші. Проте трактування науковцями цих категорій різняться в залежності від періоду досліджень та в умовах законодавства. Тому вважаємо за необхідним продовжувати визначати категоріальні поняття з метою виокремлення їх ролі у сучасному періоді.

Метою є розгляд понять "правова допомога" та "юридична допомога" як основи для формування цілісної системи надання правової підтримки в Україні. Стаття спрямована на аналіз відмінностей між цими поняттями, їх ролі у сучасному суспільстві та наслідків їхнього використання. Метою є також виявлення проблем і недоліків існуючої системи надання правової допомоги та розробка пропозицій щодо її вдосконалення з урахуванням специфіки обох понять.

Виклад основного матеріалу. Тема "правова допомога" та "юридична допомога" є надзвичайно актуальною в сучасному українському суспільстві з низки причин: 1. Зростання правової свідомості громадян: Українці дедалі більше усвідомлюють свої права та знають, як їх захистити. Це призводить до зростання попиту на юридичні послуги. 2. Складність законодавства: Українське законодавство постійно змінюється та стає дедалі складнішим. Це робить самостійне вирішення юридичних питань проблематичним для багатьох людей. 3. Недоступність юридичних послуг для окремих верств населення: Не всі люди в Україні мають можливість оплачувати послуги юристів. Це може призвести до того, що вони не зможуть захистити свої права та інтереси. 4. Недосконалість системи надання

правової допомоги: Існуюча система надання правової допомоги в Україні не завжди є ефективною та доступною. Це потребує її реформування та вдосконалення. 5. Війна в Україні: Війна призвела до значного зростання потреби в правовій допомозі. Багато людей втратили житло, майно, близьких і потребують допомоги у вирішенні юридичних питань, пов'язаних з цими втратами.

У сучасному правовому полі України поняття "правова допомога" та "юридична допомога" використовуються як синоніми, хоча насправді мають певні відмінності. Розуміння цих відмінностей є ключовим для створення цілісної та ефективної системи надання правової допомоги в Україні.

"Правова допомога" має більш широке значення, ніж "юридична допомога". Вона включає в себе не лише надання правових послуг, а й інші заходи, спрямовані на забезпечення реалізації прав і свобод людини та громадянина [5]. До таких заходів можна віднести:

- Правове інформування та просвітництво;
- Надання правових консультацій;
- Захист прав і свобод людини та громадянина в суді;
- Представництво інтересів у державних органах та інших інституціях;
- Сприяння в реалізації права на доступ до правосуддя.

"Правова допомога" може надаватися як державними органами, так і громадськими організаціями [1].

Коли мова йде про непряме надання правової допомоги відповідно до потреби певної особи, громадянина, чи особи, то виділяється зміст, що базується на її ідентифікації у відповідності до законодавства, правових норм, та їх практичного застосування з метою забезпечення реалізації права та свободи особи, громадянина, захисту цих прав та свобод, чи їх відновлення у випадку порушення. Іншими словами, правова допомога специфікується як вид або сукупність видів юридичної допомоги, спрямованих на забезпечення реалізації прав і свобод певної особи, громадянина, чи особи, захисту цих прав і свобод, а також їх відновлення у випадку порушення.

"Юридична допомога" є більш вузьким поняттям, яке фокусується на наданні правових послуг. До таких послуг можна віднести:

- Консультації з правових питань;
- Складання правових документів;
- Представництво інтересів у суді;
- Захист прав і свобод людини та громадянина в інших інституціях.

"Юридична допомога" зазвичай надається юристами на платній основі.

Оскільки окрема юридична допомога потрібна в конкретний момент особі, її зміст базується на відповідній правовій нормі, що визначається відповідно до обставин, що виникли за певною правовою ситуацією. Очевидно, що така допомога спрямована на відновлення певного права чи свободи особи відповідно до визначеної законом норми, яка відповідає конкретній потребі у допомозі.

Нормативний контекст юридичної допомоги визначається як безперервне надання її особі, громадянину, або особі лише відповідно до певного встановленого, конкретизованого за видом, законодавчо регламентованого фундаменту. Це означає, що характер юридичної допомоги визначається заповненням її змісту, визначенням типу, форми та ідентифікації відповідно до законодавства, правових норм та їх практичного застосування з метою забезпечення реалізації права та свободи особи, громадянина, чи захисту цих прав та свобод у випадку порушення. У практичному плані, зміст, напрямок та обсяг юридичної допомоги визначаються шляхом правових дій, які впливають з законодавчого регулювання сутності прав та свобод, а також потреби особи у забезпеченні захисту чи відновлення цих прав та свобод.

"Правова допомога" та "юридична допомога" є взаємопов'язаними поняттями. "Юридична допомога" є одним із видів "правової допомоги". "Правова допомога" не може бути надана без надання "юридичної допомоги" [1, с. 612].

Нормативний зміст юридичної допомоги вказує на те, що вона завжди надається особі, громадянину або індивідууму. Конкретними встановленими, законодавчими і регламентованими передумовами, тобто ознаками юридичної допомоги, що позначаються по виду, є наповнення її змістом, вид, форма, ідентифікація законів, правових норм і реалізація прав, що визначають їх практичне застосування в напрямку забезпечення захисту, свободи або відновлення цього права в разі порушення прав людини, громадянки, індивідуальності [9, с. 52]. У застосовних аспектах зміст, спрямованість і обсяг юридичної підтримки визначаються змістом юридичних дій, що впливають із законодавчого регулювання сутності прав і свобод, яке необхідно людині, громадянину або індивідууму для забезпечення здійснення захисту або відновлення останніх.

Що стосується безпосереднього надання юридичної підтримки потребам конкретної людини, громадянки, індивідуальності, то в її змісті особлива увага приділяється виявленню законів, правових норм, реалізації прав, свобод людини, громадян, індивідуальностей, захисту цього права, їх практичному застосуванню в напрямку забезпечення реалізації свободи або відновлення в разі порушення. Тобто юридична допомога позначається як вид або сукупність видів юридичної допомоги, спрямованих на забезпечення реалізації прав і свобод конкретної людини, громадянина, захист цих прав і свобод, а також відновлення в разі їх порушення. Вищевикладене підводить до визначення юридичної допомоги наступних авторів: Юридична допомога - це вид або сукупність видів юридичної допомоги, спрямованих на забезпечення реалізації прав і свобод людини, індивідуальності, громадянина, захист цих прав і свобод і відновлення в разі їх порушення [8, с. 12].

Система безоплатної правової допомоги в Україні представлена мережею центрів з надання безоплатної правової допомоги, які розташовані по всій країні. У цих центрах громадяни можуть отримати безоплатну консультацію юриста, допомогу у складанні правових документів, а також представництво в суді та інших органах державної влади.

Окрім центрів з надання безоплатної правової допомоги, існують й інші організації, які надають правову допомогу населенню. До таких організацій належать, зокрема, громадські правозахисні організації, юридичні клініки при вищих навчальних закладах, тощо [3].

Таким чином, правова допомога є більш широким поняттям у порівнянні з поняттям юридична допомога, оскільки вона входить в систему загальнообов'язкових і формально визначених правил поведінки, встановлених, захищаються і гарантуються державою для регулювання найбільш важливих видів діяльності в області суспільних відносин, основа яких спрямована на надання певним особам, які може виникнути необхідність в такій допомозі одночасно в декількох юридичних аспектах.

Взаємозв'язок між областями правової та юридичної діяльності визначається причинно-наслідковими зв'язками. Область-причина слугує джерелом виникнення області-наслідку або її компонентів, а зміни, які відбуваються в області-причині, призводять до фундаментальних змін в області-наслідку. Правова та юридична діяльність розглядаються як загальне та окреме [7].

Переносимо викладені пояснення на поняття "правова допомога" та "юридична допомога", можна відзначити, що правова допомога має більш широкий характер, тоді як юридична допомога (чи її різновиди) - більш вузьке поняття: правова допомога охоплює всі форми юридичної допомоги. Визначаючи співвідношення між правовою та юридичною допомогою, ми розглядаємо ціле та його складові. Саме тому правова допомога є ширшим поняттям, ніж "юридична допомога", оскільки вона впирається в систему загальних, юридично встановлених правил поведінки, які регулюються, охороняються і гарантуються державою з метою регулювання ключових суспільних відносин, а також орієнтована на надання конкретній особі, яка може мати потребу в такій допомозі, враховуючи кілька правових площин одночасно.

Висновки. У цій статті ми докладно проаналізували поняття "правова допомога" та "юридична допомога" як основи для створення цілісної системи надання правової підтримки в Україні. Виявлено, що ці поняття, хоча і використовуються як синоніми у суспіль-

ному відомстві, насправді мають певні відмінності. "Правова допомога" охоплює ширший спектр заходів, включаючи не лише надання юридичних послуг, а й правове інформування, захист прав у суді, представництво у державних органах та інші. З іншого боку, "юридична допомога" складається переважно з надання юридичних послуг, таких як консультації та представництво в суді. Важливо враховувати, що недостатня доступність юридичних послуг, складність законодавства та недоліки у системі надання правової допомоги створюють проблеми для громадян, особливо для тих, хто не має фінансової можливості оплачувати послуги юристів. Отже, враховуючи виявлені недоліки та розроблені пропозиції щодо вдосконалення системи надання правової допомоги, можна зробити висновок про необхідність реформування цієї системи з метою забезпечення більшої доступності та ефективності юридичної допомоги для всіх громадян.

Список використаних джерел:

1. Адміністративне право України (загальна частина) : навч. посіб. / [Остапенко О. І. Ковалів М. В., Єсімов С. С. та ін.] ; [Вид. 2-е, доп.] Львів : СПОЛОМ, 2021. 616 с. Бібліогр.: с. 612-614
2. Закон України "Про безоплатну правову допомогу" від 08 липня 2014 року № 1136-VII;
3. Ківалов С.В. Кодекс адміністративного судочинства України. Науково-практичний коментар [Електронний ресурс] / С.В. Ківалов, С.В. Харитонов. – 2005. – Режим доступу: www.valid_xhtml_valid_css
4. Концепція розвитку системи безоплатної правової допомоги в Україні до 2020 року, затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 22 листопада 2015 року № 1124-р;
5. Межа: Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел]. – К.: Ірпінь, 2001. – С. 517
6. Національна програма правової просвіти та правової інформації на 2021-2025 роки, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 23 червня 2021 року № 660.
7. Український юридичний термінологічний словник [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.marazm.org.ua/document/termin/index.php?file>
8. Усикова Д. О. Адміністративно-правовий статус учасників процедури надання безоплатної правової допомоги в Україні : робота на здобуття кваліфікаційного ступеня магістра : спец. 081 - право / наук. кер. І. В. Дашутін. Суми : Сумський державний університет, 2021. 111 с.с.
9. Юровська В.В. Методи адміністративного права: питання теорії та практики: монографія / В.В. Юровська. – Запоріжжя: Видавничий дім «Гельветика», 2018. – 344 с.

